

જનીન રૂપાંતરિત રાયડાને મંજૂરી એટલે 'ખરાબ વિજ્ઞાન'ને પ્રોત્સાહન

દીલ્હી યુનિવર્સિટી દ્વારા સંશોધિત જનીન રૂપાંતરિત રાયડા (DMH-11) વિશે અગાઉ ઘણું લખાઈ ચૂક્યું છે. કેન્દ્ર સરકારનું પર્યાવરણ ખાતું ગમે તે ઘડીએ તેને મંજૂરી આપે તેવી તૈયારીઓ થઈ રહી છે. પરંતુ સલામતીના જે અખતરાઓને આધારે મંજૂરી અપાય તેવું લાગે છે તે અખતરા શરમજનક રીતે ખામીભર્યા છે અને તેના તારણોમાં બેસુમાર ભૂલો થઈ છે.

૧) નિંદણનાશક પ્રતિરોધક પાકને ભારતમાં ધૂસાડવાની પેરવી:

DMH-11 જાત સંપૂર્ણપણે નિંદણનાશક પ્રતિરોધક (Herbicide Tolerant) છે. તે ગ્લુફોઝીનેટ નામના નિંદણનાશકનો માર ખમી શકે છે. આ નિંદણનાશક માત્ર ચાના બગીચા અને કપાસમાં વાપરવા માટે રજીસ્ટર થયું છે પરંતુ ખેડૂતો રાયડાની ખેતીમાં નહી વાપરે તેની શી ખાતરી? આવા વપરાશને અટકાવવાની કોઈ જોગવાઈ ખરી? જે તે પાક માટે રજીસ્ટર ન થયું હોય તો પણ વપરાય તેને ગેરકાયદે વપરાશ ગણાય? આનું મોનિટરિંગ કોણ કરશે? ખેતીમાં વપરાતા પેસ્ટીસાઈડ પર ખાસ કોઈ નિયંત્રણ નથી પરિણામે ગેરકાયદે, મર્યાદા બહાર, અનેકવિધ મિશ્રણો સાથે ખેડૂતો પેસ્ટીસાઈડ્સ વાપરે છે જેની પર્યાવરણ અને આરોગ્ય પરની અસરો સુવિદિત છે. જ્યારે પ્રજા પેસ્ટીસાઈડ્સના ઉપયોગ અંગે ચિંતિત બની રહી છે, જ્યારે દેશમાં સજીવ ખેતીના પ્રસાર માટે કેન્દ્ર અને રાજ્ય સરકારો કટિબદ્ધ થઈ રહી છે ત્યારે રાયડાની ખેતીમાં પેસ્ટીસાઈડ્સનો ઉપયોગ વધે તેવી ટેકનોલોજીને મંજૂરી આપવી નર્ચો વિરોધાભાસ છે. દેશમાં આજે પણ ગ્રામીણ મહિલાઓના રોજગારનો મુખ્ય સ્ત્રોત નિંદણકામ છે. પરિણામે ૨૦૦૪માં સ્થાયેલી સ્વામીનાથન સમિતિનો અહેવાલમાં અને તે પછી ૨૦૧૨માં લોકસભામાં રજૂ થયેલ સંસદીય સમિતિનો અહેવાલમાં આ અંગે ચિંતા વ્યક્ત કરાઈ છે. સુપ્રિમ કોર્ટની નિષ્ણાત સમિતિએ તો ૨૦૧૩માં ભલામણ કરી છે કે HT પાકોના અખતરા અને ખેતી માટે મંજૂરી ન આપવી. જ્યારે આ મુદ્દો કોર્ટમાં ચાલી રહ્યો છે ત્યારે HT પાકને મંજૂરી કઈ રીતે આપી શકાય?

વળી, નિંદણપ્રતિરોધક ગુણ બરાબર કામ કરે તે માટે જનીન ઈજનેરી દરમ્યાન “ડબલ એન્હાન્સર” વાપરીને તે લક્ષણનું જોર વધારી આપવામાં આવ્યું છે. સંશોધકે પોતાના રિસર્ચ પેપરમાં ય આનો ઉલ્લેખ કર્યો છે છતાં ખેતીની મંજૂરી માંગતી વખતે તેનો કયાંય ઉલ્લેખ સુધ્યાં કરાયો નથી. એટલું જ નહીં HT પાકની ચકાસણી બાબતે કોઈ ધોરણો GEAC એ તૈયાર કર્યા નથી અને DMH-11ની ચકાસણી દરમ્યાન એકે ય મુદ્દો HTના લક્ષણને ધ્યાનમાં રાખીને તપાસ્યો નથી. બધું લોલમ્ લોલ ચાલે છે. અત્રે એ નોંધવું જોઈએ કે જનીન રૂપાંતરિત HT પાકો એ આજે દુનિયાભરમાં મોટી આડઅસરો ઉભી

કરી છે. અમેરિકામાં નિંદણનાશક ઝેરી રસાયણોનો ઉપયોગ અનેકગણો વધી ગયો છે. દક્ષિણ અમેરિકામાં પર્યાવરણ અને આરોગ્ય પર ભારે ખાનાખરાબી નોંધાઈ છે અને પરિણામે હવે ગ્લાયફોઝેટ (રાઉન્ડઅપ) જેવા નિંદણનાશકો પર પ્રતિબંધ મૂકવા માંડ્યો છે. આવા અમર્યાદ વપરાશથી સુપરવીડ ઉભાં થાય છે જે કાબૂમાં લઈ શકાતા નથી. ભારતની ખેતીમાં કૃષિ રસાયણો ઓછાં વપરાય તે હિતકારી છે, વધે તેવી ટેકનોલોજીનો પ્રસાર ન કરી શકાય.

૨) ખેડૂતો બીજ બાબતે કંપનીઓ પર આધારિત બનશે :

DMH-11 જાત એવી રીતે તૈયાર કરાઈ છે કે જો ખેડૂતે એકવાર આ જાત વાવ્યા પછી તેનું જ તૈયાર થયેલ બીજ વાપરે તો ૧૮.૭૫% છોડવા નરવંધ્ય પેદા થાય અને ૬.૨૫% છોડવા નિંદણનાશક છાંટવાથી મરી જાય. આ જાતની પરાગરજથી બાજુના જીએમ સિવાયની જાતમાં જેટલા બીજ બેસે તેના છોડવામાંથી ૨૫% નપુંસક અને ૨૫% નિંદણનાશક છાંટવાથી મરી જાય. એટલે પડોશી ખેડૂત પણ પોતાનું બીજ ન સાચવી શકે. એનો અર્થ એ કે ખેડૂતે ફરજિયાતપણે દર વરસે આવું બીજ ખરીદવું પડે. દેશમાં હડકતમાં ૭૦% ખેડૂતો આજે પણ પોતાનું બીજ વાપરવાનો જ પ્રયત્ન કરે છે. DMH-11ના સંશોધક કહે છે કે એકવાર મંજૂરી મળી જાય તે પછી સ્થાનિક બીજ કંપનીઓને બીજના ઉત્પાદન અને વિતરણનું કામ સોંપાશે.

વળી, સંશોધકે આ બીજની ટેકનોલોજી પર ઓછામાં ઓછાં પાંચ પેટન્ટ દેશ-વિદેશમાં લઈ રાખ્યા છે. શી ખાતરી કે તે આ પેટન્ટ બીજને નહી વેચે? શું ભારતના પેટન્ટનું વેચાણ કાનૂનમાં આવા વેચાણ રોકવાની વ્યવસ્થા છે? ભારત બહાર લેવાયેલ પેટન્ટને રોકી શકાશે? ગ્લુફોઝીનેટ બનાવનાર

DMH-11ના વાવેતરથી ગ્લુફોઝીનેટનો વપરાશ વધશે

ગ્લુફોઝીનેટની ઝેરી અસરો :

- ઉદરોના ગર્ભના વિકાસમાં બાધા
- ચેતાતંત્ર માટે ઝેરી
- બાળ ઉદરોના વિકાસમાં બાધા
- ઉદરોના મગજની વિકૃતિ
- પ્રજનનતંત્રને નુકશાન
- જમીનમાં લાંબો સમય ટકે છે અને ખસી શકે છે.
- ખાસ કરીને નાઈટ્રોજન સ્થિર કરનારા અને અન્ય સૂક્ષ્મજીવોને નુકસાન
- કેટલાંક જળચરોને નુકશાન
- ઉપયોગી કિટકો / પરભક્ષીઓને નુકસાન
- જંગલી વનસ્પતિ માટે ખતરો અલબત્ત, ભારતમાં તેના વિશે હજી પૂરતાં સંશોધન થયાં જ નથી.

કંપની બાયરને આ ટેકનોલોજી / બીજના ફેલાવામાં ખાસ રસ પડે. બાયર હવે મોન્સેન્ટોને ખરીદવાની પેરવીમાં છે. શું આપણે દેશની ખેતી અને ખેડૂતોને આ મલ્ટીનેશનલ કંપનીઓના ભરોસે મૂકી શકીએ? અત્રે એ નોંધવું જોઈએ કે DMH-11ને સ્વદેશી જીએમ પાક તરીકે પ્રોત્સાહિત કરવામાં આવે છે. હાલમાં પરંતુ હડકતે આજે પબ્લીક સેક્ટર અને પ્રાઈવેટ સેક્ટર વચ્ચે કાયદેસરની વ્યવસ્થાઓ જે રીતે ગોઠવાતી જાય છે. તેમાં આ ભેદ રહેતો નથી. વળી, ભારતીય પેટન્ટ કાનૂનને અમેરિકન અને મલ્ટીનેશનના હિતો માટે બદલવામાં આવી રહ્યો છે તે આપણે ભૂલવું ન જોઈએ.

૩) માતા-પિતાની અદલ-બદલ : DMH-11ના સંશોધનનું કામ

પ્રયોગશાળા કક્ષાએ તો ૧૯૯૫ની આસપાસ શરૂ થયું હશે. અહેવાલમાં જણાવ્યા મુજબ ૨૦૦૩માં સૌ પ્રથમ અખતરાના વાવેતર કરાયું ત્યારે આ સંકરજાતની માતા EH-2 (બાર્નેઝ) અને પિતા વડણા (બારસ્ટાર) હતા. કોઈ અગમ્ય કારણસર ૨૦૦૬-૦૭ પછી વડણા (બાર્નેઝ)ને માતા અને EH-2 (બારસ્ટાર) પિતા બનાવીને સંકરજાત તૈયાર કરાઈ. સંશોધકે આ બંને કિસ્સામાં જાતનું નામ એક જ રાખ્યું - DMH-11. તેના અંગે દાવો ચાલુ રાખ્યો કે અખતરા ૨૦૦૩-૦૪થી ચાલુ છે અને આ જાત સલામત છે. હડકતમાં રંગસૂત્રોની

બહારના ડીએનએને કારણે સંતતિ પર માતાના લક્ષણોનો પ્રભાવ વધુ થતો હોઈ બંને જાત જુદી જ ગણાય પરંતુ અખતરા લાંબાગાળા સુધી કરાયા છે તેવું સાબિત કરવા બ્રાણીબૂઝીને નામ બદલાયું નથી. કોઈ સમજદાર વિજ્ઞાની આવો ફેરફાર મંજૂર રાખે નહીં. આને વૈજ્ઞાનિક ભ્રષ્ટાચાર અને મંજૂરીની પ્રક્રિયા બાબતે મોટી ગેરરીતિ ગણાય.

૪) ખોટી જાત સાથે તુલના :

સંશોધકનો દાવો છે કે તુલનામાં લીધેલ જાત કરતાં DMH-11 ૨૮% વધુ ઉત્પાદન આપે છે પરંતુ તેમણે તુલના કરવા જે જાત વાપરી છે તે ૩૫-૪૦ વર્ષ જૂની છે અને તે જાતને હવે દેશમાં ક્યાંય તુલનાત્મક અભ્યાસ માટે (ચેક તરીકે) વાપરવામાં આવતી નથી. દેશમાં રાચડા સંશોધન માટે કામ કરતા કૃષિ વિજ્ઞાનીઓ દર વરસે એક વાર ભેગા થઈ તેમના સંશોધનોની આપ-લે કરતા હોય છે તથા કઈ જાત તુલના માટે વાપરવી તે નક્કી કરતા હોય છે. આમાં રાષ્ટ્રિય ચેક, ક્ષેત્રીય ચેક, છેલ્લે બહાર પડેલી વધુ ઉત્પાદન આપતી જાત અને સંકર જાતને તુલના માટે વાપરવામાં આવે છે. DMH-11ના કુલ ૮માંથી એકે ય અખતરામાં તુલના માટે ભલામણ કરાયેલ હોય તેવી એક પણ જાત વપરાઈ નથી જેથી ૨૮% વધુ ઉત્પાદકતા હોવાનો દાવો સાચો નથી.

૫) તુલનાત્મક અભ્યાસના ધોરણોનો સરિયામ ભંગ : નવી જાત બહાર પાડવાના કેટલાક નિયમો કૃષિ વિજ્ઞાનીઓએ ઘડેલા છે. એક તો સરખામણી માટે નિયત જાતનો જ ઉપયોગ, બીજું જે તે ઝોનમાં ઓછામાં ઓછા ત્રણ વર્ષ અખતરા કરવા, ત્રીજું જે તે ઝોનમાં ઓછામાં ઓછા ત્રણ સ્થળે અખતરા કરવા, ચોથું સૌથી વધુ ઉત્પાદકતા ધરાવતી જાતની તુલનામાં નવી જાતનો ઓછામાં ઓછો ૧૦% નો ઉત્પાદકતામાં વધારો હોવો. આ તમામ ધોરણોનો સરિયામ ભંગ કરાયો છે. ઝોન : ૨માં કુલ ત્રણ વર્ષમાં છ અને ઝોન : ૩માં કુલ બે વર્ષમાં માત્ર બે જ અખતરા કરાયા છે.

૬) DMH-11ની ઉત્પાદકતા વધારે બતાવવા ઓછું ઉત્પાદન આપતી જાત સાથે સરખામણી :

બંને ઝોનમાં કરાયેલ તમામ અખતરામાં જે જાતોનો તુલના માટે ઉપયોગ કરાયો છે તે તમામ જાતો હકીકતમાં સરખામણી માટેની નિયત જાત કરતાં ૧૦-૧૫% ઓછું ઉત્પાદન આપે છે. સંશોધકે પોતાની DMH-11 વધુ સારી દેખાય તે માટે બ્રાણી બ્રેઈને આવી પેરવી રચી છે. વળી, DMH-11 સંકર જાત છે તેની તુલના હાલની સંકર જાત સાથે કરવી બ્રેઈએ. એક પણ અખતરામાં તુલના માટે સંકર જાત વાપરી નથી, જો તે વાપરીને તુલના કરે તો પોલ પકડાઈ જાય ને! ૨૦૦૫-૦૬ અને ૨૦૦૬-૦૭ દરમિયાન તુલનાત્મક અભ્યાસમાં ICARના કૃષિ વિજ્ઞાનીઓએ સંકરજાત વાપરીને તુલના કરી અને બંને વર્ષમાં DMH-11 ઓછું ઉત્પાદન આપતી જણાઈ એટલે તે પછીના બાયોસેફ્ટી કક્ષાના અખતરામાં સંકર જાતને તુલનાત્મક અભ્યાસમાંથી પડતી મૂકાઈ.

૭) ઉત્પાદકતાની ગણતરીમાં ગરબડ કરીને ૭.૫%નો વધારો કરી દેવાયો છે :

૨૦૧૧-૧૨માં થયેલ અખતરા હેઠળની તમામ જાતોના ઉત્પાદનમાં કોઈ અગમ્ય કારણસર ૧૫.૨%નો સીધો જ વધારો કરીને આંકડા રજૂ કરાયા છે. વળી વર્ષવાર સરેરાશ કાઢવાની આંકડાકીય ચાલબાજી રમીને ૮ અખતરાની

સરેરાશ ઉત્પાદકતા (હકીકતમાં ૨૬૨૬ કિ.ગ્રા./હે.) ને ૭.૫% વધારીને (૨૮૨૪ કિ.ગ્રા./હે.) દર્શાવાઈ છે. આ એક પ્રકારની છેતરામણી જ ગણાય.

૮) હકીકતમાં DMH-11 વધુ ઉત્પાદક જાત છે જ નહીં :

રાચડાની આ જનીન રૂપાંતરિત જાત સાથેની તુલના નિયત જાત સાથે ન કરાઈ હોઈ કૃષિ વિજ્ઞાનીઓના અન્ય અખતરામાં જે તે વરસે નિયત જાતો એ આપેલ ઉત્પાદન સાથે સરખામણી કરતાં માલૂમ પડે છે કે DMH-11 હકીકતમાં વધુ ઉત્પાદન આપતી જ નથી. અનેક કિસ્સાઓમાં તો હાલમાં ચાલતી જાતો કરતાં ઓછું કે સરખું જ ઉત્પાદન આપે છે. ચાલુ ઉત્તમ જાતો કરતાં “૧૦% વધુ ઉત્પાદકતા હોવી બ્રેઈએ” ના નિયમ હેઠળ (૨૦૧૧-૧૨ના બે અખતરાને બાદ કરતા) તમામ અખતરામાં DMH-11 ઉણી ઉતરે છે અને જે બે અખતરામાં ૧૦% કરતા વધુ ઉત્પાદકતા આપે છે તે બંને અખતરા એવા સ્થળે કરાયા છે જ્યાં ક્યારે ય ભૂતકાળમાં સંકર જાતોના અખતરા કરાયા નથી. બંને સ્થળોના અખતરાના અન્ય અવલોકનો ન માની શકાય તેવા અને હાસ્યાસ્પદ છે. ગુજરાતના કૃષિ વિજ્ઞાનીઓએ પણ સમાંતર ઉત્પાદન આપતી સલામત જાતો વિકસાવેલ છે, તેનું બીજ તો ખેડૂત જાતે પકવી પણ શકે છે, જ્યારે DMH-11નું બીજ દર વર્ષે કંપની પાસેથી જ ખરીદવું પડશે.

૯) ન માની શકાય તેવા હાસ્યાસ્પદ આંકડાનો સિલસિલો :

બાયોસેફ્ટી કક્ષાના ત્રણ વર્ષના અખતરાના અહેવાલોનો ઝીણવટથી અભ્યાસ કરતાં માલૂમ પડે છે કે અખતરાના પરિણામો કોઈ અગમ્યકારણસર ન માની શકાય તેવા રજૂ કરાયા છે અને તે બાબત સામાન્ય માણસને પણ હાસ્યાસ્પદ લાગે તેવી છે. થોડા ઉદાહરણો બ્રેઈએ.

- જે તે ક્યારામાંથી છોડ દીઠ શીંગ, શીંગ દીઠ દાણા, ૧૦૦૦ દાણાનું વજન અને છોડની સંખ્યાને આધારે મળતા ઉત્પાદન અને સાચા મળેલ ઉત્પાદનને કોઈ મેળ જ પડતો નથી.

- DMH-11ને કેવા રોગ-જીવાત લાગે છે તેની ચકાસણીમાં મોટે ભાગે બધે NIL જ લખાયું છે. જે શક્ય જ નથી.

- છોડ ઉપર નુકસાનકારક મોલોની સંખ્યા કરતાં પરભક્ષી દાળિયાની સંખ્યા વધુ નોંધાઈ છે (કોઈ જંગલમાં હરણ કરતાં વાઘની સંખ્યા વધુ હોય ખરી?)

- કાપણી વખતે સૂકા છોડનું વજન વિવિધ અખતરામાં ૦.૭ગ્રામથી માંડીને ૧૪૩૦ ગ્રામ સુધી નોંધાયું છે, આ વાત કોઈ રીતે શક્ય છે ખરી? પરિણામે હાર્વેસ્ટ ઈન્ડેક્સ (સમગ્ર છોડના સંદર્ભે દાણાનું ઉત્પાદન)ની ગણતરીનું પરિણામ હાસ્યાસ્પદ બની જાય છે.

- અવલોકનો લેવાની રીતમાં અનેક પ્રકારની ખામીઓ અને અવૈજ્ઞાનિકતા છે. અલગ અલગ સ્થળોએ અલગ-અલગ રીતે અવલોકનો લેવાયા છે અને ધોરણોમાં સમાનતા રખાઈ નથી.

૧૦) નપુંસકતા (Male sterility) વિશેના પોકળ દાવા :

DMH-11 જાત તૈયાર કરવાનું મુખ્ય કારણ એ દર્શાવાય છે કે, “રાચડાની સંકર જાત તૈયાર કરવામાં કોષરસ આધારિત નપુંસકતા (Cytoplasmic Male Sterility) ભરોસાપાત્ર નથી માટે જનીન આધારિત નપુંસકતા (Genetic Male Sterility) વિકસાવવાની જરૂર છે.” હકીકતમાં જનીન ઈજનેરીથી વિકસાવેલ આ નપુંસકતા વાતાવરણીય ઉષ્ણતામાન સાથે સંબંધ

ધરાવે છે. અખતરા દરમ્યાન ૭.૫% જેટલા છોડવાએ નપુંસકતાનું લક્ષણ ગૂમાવ્યું હોવાનું નોંધાયું છે. તાજબુબની વાત એ છે કે સંશોધકે આ વાતને છૂપાવીને એવું લખ્યું છે કે, “નપુંસકતા ધાર્યા પ્રમાણે કામ કરે છે અને અકબંધ રહે છે.” આ સરાસર જૂઠું છે.

૧૧) સંશોધક-નવા જમાનાના દલા તરવાડી :

“વાડી રે વાડી, રિંગણા લઉં બે ચાર, અરે લો ને દશ-બાર” - આ વાત દલા તરવાડીની છે, જેમાં પૂછનાર અને જવાબ આપનાર એક જ હોઈ, અને પોતાના હિતમાં જવાબ આપે છે. નવી ભાષામાં આને હિતવિરોધ (Conflict of Interest) કહેવાય છે. આ તમામ સંશોધન અને મંજૂરીની પ્રક્રિયા હિતવિરોધથી ભરેલી છે. સંશોધકે જાતે જ કસોટીનો પ્રોટોકોલ તૈયાર કર્યો છે, અખતરા માટેના નાણાંની જોગવાઈ કરવા મદદ કરી છે, અહેવાલ તૈયાર કર્યા છે અને છેલ્લે આ જ સંશોધક સંસ્થાના પ્રતિનિધિ આખરી મંજૂરી આપવાની સમિતિ (GEAC)માં બેસે છે. વિદ્યાર્થી જાતે જ પ્રશ્નપત્ર કાઢે, તપાસે, ગુણપત્રક અને પ્રમાણપત્ર તૈયાર કરે, પોતાને ઉત્તીર્ણ જાહેર કરે અને તે માટેના તમામ ખર્ચની જોગવાઈ પણ કરે. આ તે કેમ ચાલે? વારંવાર ભલામણ કરાઈ છે ભારતમાં જીએમ પાકોના તટસ્થ, સ્વતંત્ર, નિષ્પક્ષ વૈજ્ઞાનિક ચકાસણીની જોગવાઈ હોવી જોઈએ પણ તે ધ્યાનમાં રખાતું જ નથી. બીટી રિંગણના વિવાદ વખતે પણ આ મુદ્દો ખૂબ મહત્વનો રહ્યો હતો.

૧૨) બેહદ અને અકળ ગોપનિયતા :

DMH-11 જાત તૈયાર કરવાનું કામ સંપૂર્ણપણે પ્રજ્ઞના ખર્ચે થયું છે. આશરે ૧૦૦ કરોડ રૂપિયા સંશોધન પાછળ અને તેના અખતરા અને કસોટીમાં એકાદ કરોડ રૂપિયા ખર્ચાયાનો અંદાજ છે. તે પછી પણ માહિતીના અધિકાર હેઠળ પણ Genetic Engineering Appraisal Committee (GEAC) દ્વારા માહિતી આપવામાં આવતી નથી એનાથી આગળ તમામ માહિતી જાહેર કરવા માટે માહિતી કમિશ્નરે આપેલા હુકમને ઘોળી પી જવાય છે. એમ જણાવાય છે કે, “આ ગોપનીય વ્યાવસાયિક માહિતી છે અને અમે સંશોધકને પૂછી રહ્યા છે કે કઈ માહિતી જાહેર કરવી અને કઈ નહીં?” પ્રજ્ઞના પૈસે કરાયેલ સંશોધનમાં “ગોપનિયતા”, “વ્યાવસાયિક હિત”, “પેન્ટ” શા માટે?

૧૩) અન્ય મહત્વના મુદ્દા :

સમગ્ર અખતરાના અહેવાલમાં અનેક પ્રકારની ભૂલો છે. અલગ અલગ કોઠાઓમાં અલગ અલગ ઉત્પાદન બતાવેલ છે, ગણતરીના મેળ નથી, ખોટા આંકડા છાપ્યા છે, પરવાનગી પહેલાં વાવેતર થઈ ગયેલ છે, અનેક અવલોકનોનું આંકડાકીય પૃથકરણ કરાયું નથી, અવલોકન લેવામાં ટેકનિકલ ખામીઓ રખાઈ છે, કૃષિ વિજ્ઞાનીઓનો ટપાલી તરીકે ઉપયોગ કરાયો હોવા છતાં ICARએ અખતરા કર્યાનો ભ્રમ ઊભો કરાયો છે, તેલની આયાતમાં ઘટાડો થશે તેવો આધારહિન દાવો કરાય છે, રાયડાની ઉત્પાદકતા વધારવાના અન્ય સલામત રસ્તાનો વિચાર જ કરાયો નથી, રાયડાના ખેડૂતોને ભાવ વધારો કે અન્ય પ્રોત્સાહન આપીને ઉત્પાદન વધારવાની વાત જ કરાતી નથી, જે ખેડૂતોને જીએમ રાયડાની ખેતી ન કરવી હોય અને જે નાગરિકને જીએમ રાયડાનું તેલ ન ખાવું હોય તેના પસંદગીના અધિકારનો કોઈ વિચાર જ કરવામાં આવતો નથી, એક વાર જાત રીલીઝ કર્યા પછી તેનું મોનિટરિંગ કોણ કરશે ?,

નુકશાન થાય તો કઈ રીતે ગણાશે ? કોણ ભરપાઈ કરશે ? કોણ જવાબદાર ? તે નક્કી થયું જ નથી અને નક્કી કરવા માંગતા નથી.

૧૪) આરોગ્યની સલામતીના અખતરાના પરિણામો પર કઈ રીતે ભરોસો રાખી શકાય ?

ઉપરોક્ત તમામ મુદ્દા ખેતર પરના અખતરાના પરિણામોને આધારે ધ્યાનમાં આવ્યા છે. પરંતુ આરોગ્ય વિષયક સલામતી બાબતે થયેલ અખતરાના પરિણામોની જાણ આપણને નથી. આ અખતરાની ભૂલો-ગરબડ, જોતા કઈ રીતે ભરોસો પડે કે આરોગ્યની સલામતીના અખતરા યોગ્ય રીતે જ કરાયા હશે અને પરિણામો ભરોસાપાત્ર હશે? હકીકત એ છે કે આખરી મંજૂરી આપનાર GEACમાં આરોગ્ય વિભાગના અધિકારીઓ નિયમિત આવતા જ નથી અને આયુષ વિભાગ (જે આયુર્વેદના વિકાસનું કામ કરે છે)ના કોઈ પ્રતિનિધિને રખાયા જ નથી !!

ઉપરના મુદ્દાઓને ધ્યાનથી સમજતા ખ્યાલ આવે છે કે DMH-11ને મંજૂરી આપવી એ શરમજનક રીતે કરાયેલ અખતરાને મંજૂરી આપવા લાયક છે. દેશનો વિકાસ થવો જોઈએ, વિજ્ઞાનનો વિકાસ થવો જોઈએ પણ વૈજ્ઞાનિક ભ્રષ્ટાચાર, બિનકાર્યક્ષમતા, અધૂરપ, ભૂલો, જાણી જોઈને કરાતી ગરબડો અને ગોપનિયતાને આધારે હરગીજ નહીં.

આશા અમર છે :

અલબત્ત આટ-આટલી ગરબડો અને “ખરાબ વિજ્ઞાન”ને પ્રોત્સાહનની પેરવીની વચ્ચે આશા ગુમાવવા જેવું નથી. રાયડો ઉગાડનાર રાજ્યોમાંથી DMH-11 સામે જોરદાર સૂર ઊભો થયો છે. દેશનો લગભગ અડધો-અડધ રાયડો ઉગાડનાર રાજસ્થાન રાજ્યના કૃષિમંત્રીએ ત્રણ-ત્રણ વાર જાહેર કર્યું છે કે રાજસ્થાનમાં તેને મંજૂરી નહીં અપાય. જયપૂરની એક જાહેરસભામાં ગુજરાતના મુખ્યમંત્રીએ પણ તે બાબતે વિરોધનો સૂર રજૂ કર્યો હોવાનું કહેવાય છે. ગુજરાતમાં પત્ર રજૂ કરાયો છે કે જીએમ ખાધ પાકોના અખતરા સુદ્ધાં ગુજરાતમાં કરવામાં નહીં આવે. દેશના ૫૮ કિસાન સંગઠનોએ પત્ર દ્વારા DMH-11ને મંજૂરી ન આપવાનું સરકારને જણાવ્યું છે. સેંકડો વિજ્ઞાનીઓએ સંયુક્ત પત્ર દ્વારા વિરોધ નોંધાવ્યો છે અને અખતરામાં કરાયેલ ગરબડની આ બધી પોલ ખુલતાં દેશના અનેક કૃષિ વિજ્ઞાનીઓએ ફરીને પત્ર લખવાની પહેલ કરી છે કે, આપું વિજ્ઞાન દેશને ખાડે લઈ જશે. અલબત્ત માત્ર નિવૃત્ત વિજ્ઞાનીઓ જ સ્પષ્ટ બોલી શકે છે. (સરકારી પગાર - સત્તા અને વૈજ્ઞાનિક સત્યોને રજૂ કરવાની હિંમત વચ્ચેનો સંબંધ અકળ છે !!) હાલમાં તો સૌથી મોટી રાહત એ જણાય છે કે જીએમ પાકોની ખુલ્લેઆમ તરફેણ કરનારા પર્યાવરણ મંત્રીશ્રી જાવડેકર વિદાય થયા છે અને નવા પર્યાવરણ મંત્રીશ્રી અનિલ માધવ દવે પર્યાવરણ સંરક્ષણના મુદ્દાને સુપેરે સમજે છે. તેઓ સજીવ ખેતીના ભારે હિમાચતી છે. અલબત્ત આપણા પ્રધાનમંત્રી પણ હવે આ વાતને બરાબર સમજે તે વધુ જરૂરી છે.

- જગત જતનકર

DMH-11ને મંજૂરી એટલે “ખરાબ વિજ્ઞાન”ને પ્રોત્સાહન ગણાય અને “સારા વિજ્ઞાન”નો કોઈપણ પુરસ્કર્તા DMH-11ને મંજૂરી આપે નહીં.